

Het aloude landgoed Berkenrode

Een vogelinventarisatie in 2018

Na mijn jarenlange inventarisatie van de Hekslootpolder besloot ik één van de vlak bij mijn huis gelegen landgoederen te gaan tellen. Mijn oog viel op Berkenrode, groot 21 hectare, gelegen aan de Herenweg in Heemstede en zich uitstrekkend tot de Leidsevaart. Een ander gebied, dit keer met voornamelijk oude bomen en daarom ook een totaal andere vogelbevolking. Verandering van spijs doet eten en dat zal de lezer weten! ...

Omdat ik in het verleden een keer meeging met Fred Hopman zijn nestkastcontrole op een van “zijn” landgoederen en ik dat erg leuk vond, besloot ik mijn inventarisatie uit te breiden met het ophangen van 35 nestkasten in de winter

en het jaar daarop te bekijken of dit aanbod van nestkasten de broedvogelpopulatie zou beïnvloeden. De nestkasten maakte ik zelf en ze kunnen allemaal geopend worden voor controle. In het onderstaande artikel doe ik verslag

MOESTUIN met westelijke tuinmuur, op de achtergrond Wilgen en Moerascypres.

Foto's: Tom van den Boomen

van mijn BMP-telling van 2018. Volgend jaar volgt mijn verslag van de telling van 2019 en de ervaringen die ik opdeed met de nestkasten. Maar eerst een kort historisch overzicht van het aloude landgoed Berkenrode.

Historie

Landgoed Berkenrode kent een rijke geschiedenis. In het jaar 1284 is de eerste vermelding van het landgoed: op 5 december 1284 werd “de akker” Berkenrode door graaf Floris V beleend aan “zijn knaap” Jan van Haerlem. Het landhuis Berkenrode komt pas voor in een bron uit 1451 en dankte zijn naam aan de berken, die er stonden. Gedurende vijf eeuwen bleef Berkenrode een ambachtsheerlijkheid én een gemeente en was met zijn 40 hectare de kleinste gemeente in Holland. Het oude huis

Berkenrode had het uiterlijk van een kasteel en stond op de plek waar nu een grote vijver ligt. In 1797 werd het kasteel na meerdere branden afgebroken. Al in 1636 bouwt Cornelis Bol een buitenplaats “Westerduin” vlak bij het kasteel en in 1743 wordt buitenplaats “Duin en Vaart” gebouwd. Deze bouwwerken en omliggende gronden worden samengevoegd door Jan Pieter van Wickevoort Crommelin, die alles opkocht en in 1797 Berkenrode en Westerduin liet slopen en nieuwbouw realiseerde in de vorm van een witgepleisterd landhuis aan de Herenweg.

De gemeente Berkenrode ging pas in 1857 op in de gemeente Heemstede. Tot 1939 bleef het landhuis in handen van de familie Wickevoort en ging toen over op de familie Van Eeghen. Vanaf 1933 werd het landhuis aan de Herenweg verhuurd aan de familie Bomans, die hier tot 1945 woonden. De bekende schrijver Godfried Bomans woonde hier ook enkele jaren. Na 1945 wordt het landhuis kantoor, wat het nu nog steeds is.

In 1987 verkocht de heer Ernst van Eeghen het landhuis aan zijn huurders en trok zich terug in het voormalige koetshuis dat tot woonhuis/villa was verbouwd. Dit woonhuis staat midden op het landgoed naast de grote vijver en wordt door de erven van Van Eeghen gebruikt als vakantiehuis.

Ernst van Eeghen was 12 jaar honorair consul van Nederland in Dar-Es-Salaam en vervolgens honorair consul-generaal van zowel Tanzania als Finland. In de jaren ‘70 en ‘80 van de vorige eeuw werd op initiatief van Van Eeghen het zogeheten “Berkenrode-overleg” gehouden met gesprekken tussen Nederlandse, Amerikaanse en Russische vertegenwoordigers over de militaire en economische betrekkingen tussen Oost en West. Het was de tijd van de Koude Oorlog en een belangrijk gesprekson-

Kolossale bomen op [LANDGOED BERKENRODE](#):
Rode Beuk en Esdoorn.

derwerp was onder meer de kruisrakettenkwestie.

Op het landgoed staat ook nog een tuinderswoning, een noordelijke en westelijke tuinmuur van enkele meters hoog en een kas, een boogbrug, een voormalig badhuisje en langs de Herenweg staan de dienstwoningen 117 tot 125. In de voormalige theekoepel naast de toegangspoort woont de huidige beheerder de heer Johan Buiter. De paardenstallen in de wei naast de oprijlaan zijn verhuurd.

Recente ontwikkeling

Middels de bouw van drie nieuwbouwwoningen, gesitueerd vlak achter de bebouwing aan de Herenweg, wilde de

Stichting Berkenrode van de familie Van Eeghen geld genereren om het bezit in stand te houden. Ze wilde de bestaande gebouwen opknappen om aldus het landgoed te behouden voor de toekomst. Maar de volledige gemeenteraad van Heemstede stemde tegen dit bouwplan en de familie trok daarop het plan in. Ze beraadt zich over toekomstige stappen.

Beschrijving van het landgoed

Landgoed Berkenrode is niet vrij toegankelijk voor publiek. Er is een toegangspoort langs de Herenweg die 's nachts op slot zit. De lange oprijlaan wordt geflankeerd door hoge en oude Beuken en leidt naar de villa, de voormalige tuinderswoning en de stallen waar circa tien paarden van particulieren zijn ondergebracht. Achter de villa en de stallen begint het bos dat doorloopt tot de Leidsevaart en de gehele breedte van het landgoed beslaat.

Het bos is zeer gevarieerd en er staan oude monumentale bomen, maar op plekken waar bomen zijn omgewaaid en gekapt is ook veel jonge opslag.

Eik, Beuk, Kastanje, Populier, Es en Esdoorn, Zwarte Els en Haagbeuk zijn de meest voorkomende soorten. Rond de bebouwing staan grote Moerascypressen, Taxussen en Zwarte Dennen, die hier vroeger als exoten zijn geplant. Rechts van de oprijlaan ligt een groot rond weiland met een vijver en een oud badhuisje, dat nu dient als stal. Links van de oprijlaan liggen grote moestuinen en een kas en een fruitboomgaard. De moestuinen worden geflankeerd door twee hoge tuilmuren, die haaks op elkaar staan. Daar weer links van liggen drie weilanden van elkaar gescheiden door sloten, waar de paarden worden geweid.

De weilanden en het weiland met de vijver zijn omzoomd met smalle bosranden met Els, Wilg en lage struiken.

In het voorjaar is het bos vergeven van de bloeiende stinsenplanten. Velden met Lelietjes der dalen, Wilde hyacint, Lievewrouwebedstro, Zwarte Ooievaarsbek en Bonte Gele Dovenetel sieren het bos. Ook Look-zonder-look en Grootbloemig Muur, die beiden geen stinsenplanten zijn, staan hier volop.

Rond de villa en de oprijlaan staan grote en prachtige Rododendronstruiken, die in vorige eeuwen zijn geplant.

De tellingen en de resultaten

Zeven tellingen hebben we uitgevoerd, de eerste op 23 maart, daarna drie in april, twee in mei en de laatste in juni, alle met een tussenpoos van ongeveer twee weken. BMP-tellingen beginnen doorgaans al voor zonsopkomst, omdat dan sommige zangvogelsoorten al actief zijn. Dat betekent steeds vroeger opstaan! Vervolgens moet je fijnmazig het gebied doorkruisen, zodat alle soorten binnen de grenzen van je telgebied worden opgemerkt. Je moet dan de broedcodes noteren, die oplopen van code 1 tot code 16. Code 1 is een volwassen individu van een bepaalde soort in mo-

gelijk broedbiotoop en code 16 een nest met jongen. Alle codes daartussen zijn codes, die iets zeggen over het gedrag van de vogel en een oplopende kans weergeven dat de vogel in het telgebied tot broeden komt. Bijvoorbeeld: code 5 is een baltsend paar, code 7 een alarmerende vogel, code 14 transport van voedsel of ontlasting.

Na afloop van de tellingen dien je de verzamelde gegevens in te voeren in de computer op de site van Sovon, die na de laatste telling de gegevens uitwerkt met het programma Autocluster. Binnen een mum van tijd verschijnt het aantal territoria van alle soorten van je telgebied.

De tellingen werden uitgevoerd met gunstig en droog weer. Bij regen kan je de telling beter uitstellen. Meerdere tellingen werd ik begeleid door Anita Koole, die op het landgoed woont en geïnteresseerd is in vogels.

Op het landgoed Berkenrode was het resultaat als volgt: (zie tabel 1).

Bespreking van de soorten

De Blauwe Reiger broedt in een kleine

Tabel 1: Aantal territoria op landgoed Berkenrode in 2018. Geïntervieweerd volgens de BMP-methode.

Blauwe Reiger	6	Meerkoet	7
Boerenwaluw	2	Merel	10
Boomklever	3	Nijlgans	6
Boomkruiper	4	Pimpelmees	10
Buizerd	1	Putter	1
Ekster	4	Roodborst	10
Gaai	2	Scholekster	1
Groene Specht	1	Slobeend	1
Groenling	7	Spreeuw	1
Grote Bonte Specht	2	Tijftjaf	8
Grote Canadese Gans	4	Turkse Tortel	1
Halsbandparkiet	5	Vink	3
Heggenmus	7	Waterhoen	4
Holenduif	2	Wilde Eend	11
Houtduif	6	Winterkoning	17
Kauw	2	Witte Kwikstaart	1
Koolmees	17	Zanglijster	8
Krakeend	2	Zwarte Kraai	3
Kuifeend	1	Zwartkop	9

LEEFGEBIED IJSGOED, sloot met overhangende takken.

kolonie in een aantal oude populieren in het bos achter de villa. Nog voor het blad aan de bomen zit zijn de aantallen goed te tellen door de aanwezigheid van de reigers op de nesten. Nog niet zo lang geleden broedden hier volgens beheerder Johan Bouter ook enkele paren Aalscholvers, maar in 2018 hebben wij geen broedgeval kunnen vaststellen.

Bij de paardenstallen hebben we twee broedgevallen van de Boerenzwaluw vastgesteld. We zijn van plan nog enkele nestjes op te hangen, omdat we het idee hebben dat er te weinig plekken zijn, waar zwaluwen hun nesten goed kunnen bevestigen.

Boomklever en Boomkruiper zien en horen we vooral in het oude loofbos,

waar deze soorten broeden in holten en kieren van oude bomen. De stand van beide soorten neemt in Nederland al jaren toe door nieuwe bosaanplant en het ouder worden van bestaand bos.

De Buijzerd zien we regelmatig op het landgoed en heeft daar ook meerdere keren gepaard. Het nest konden we niet lokaliseren, maar het werd door de veelvuldige waarnemingen duidelijk dat er sprake was van een territorium.

Ekster, Gaai, Kauw en Zwarte Kraai broeden op Berkenrode in kleine aantallen, maar samen toch met een paar of 10. Alleen de Kauw is een holenbroeder; de andere soorten maken nesten die van belang kunnen zijn voor soorten als Buijzerd, Havik, Ransuil en Sperwer.

Zowel de Groene- als de Grote Bonte Specht broeden op het landgoed. Deze soorten doen het landelijk gezien zeer goed, wat deels komt door toename van en het ouder worden van het bos en deels ook door de zachte winters. In april vonden we een geslagen Groene Specht, waarschijnlijk slachtoffer van een Havik.

Op Berkenrode zijn twee vijvers, waarvan de grootste is omgeven door oud bos. Vooral hier vinden Nijlgans en Grote Canadese Gans goede nestgelegenheid. Verder zijn er meerdere brede en smallere sloten zowel in het bos als in de weilanden. Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en zelfs een paar Slobeenden broedden langs de waterwegen. En natuurlijk de nodige Meerkoeten en Waterhoentjes.

Zowel Houtduif, Holenduif als Turkse Tortel broeden op het landgoed. De Houtduif in de grootste aantallen. De Holenduif moet concurreren met andere wat grotere holenbroeders zoals spechten, Kauwen en Halsbandparkieten maar ze kunnen ook broeden in de dichte coniferen die op Berkenrode aanwezig zijn.

Spreeuw, Witte Kwikstaart en Scholekster hebben weinig gemeen, maar ze houden alle drie van open gebied en grasland en hadden alle drie een territorium op Berkenrode. Voor de Spreeuw gaan we enkele nestkasten ophangen om te zien of deze soort kan toenemen. De Halsbandparkiet is in Nederland de afgelopen 20 jaar sterk toegenomen maar hun aanwezigheid beperkt zich tot de Randstad. In de rest van ons land komt hij niet voor. Ontsnapte en vrijgelaten kooivogels vormen de basis van de huidige populatie van circa 2500 broedparen. Het is een luidruchtige vogel, die je bij tellingen niet snel zult missen. Het is een hollenbroeder en onzeker is nog steeds of hij andere hollenbroeders zal verdringen.

We sluiten dit overzicht af met de zangvogels, die de belangrijkste groep zijn op Berkenrode en die ook de hoogste aantallen op Berkenrode behalen.

Winterkoning én Koolmees hadden 17 territoria, zowel in het bos als in de singels langs de weilanden en de boomgaard. Merel, Roodborst en Pimpelmees tikten de 10 aan. Groenling, Heggenmus, Tjiftjaf en de mooie zangers Zwartkop en Zanglijster zijn ook algemeen met net iets minder dan 10 territoria.

De Vink viel wat tegen met 3 broedparen en de Putter was zeldzaam met één territorium.

Opvallend was de afwezigheid van de Fitis. Hoewel ze een voorkeur hebben voor jonge bossen is er op Berkenrode genoeg jong hout en lage bosrandjes om een aantal Fitissen te kunnen bekoren. Niet dus!

Sperwer en IJsvogel zagen we meerdere keren, maar te weinig om een territorium te claimen. Waarschijnlijk dat beide soorten in de buurt tot broeden zijn gekomen. De IJsvogel zeker en wel iets verder langs de Leidsevaart bij het volgende landgoed Ipenrode.

28 Januari besloot ik een nachtinven-

tarisatie te doen gericht op de aanwezigheid van de Bosuil. Meerdere keren speelde ik het geluid van een vrouwtje Bosuil af op enkele geschikte plekken en uiteindelijk had ik succes. Vlak boven mijn hoofd vloog een Bosuil over, die een flink stuk verderop in een aantal hoge bomen zijn toevlucht zocht. Het bleek een man die meerdere keren zijn karakteristieke hoehoehoe geluid liet horen. Het was helder weer na een week van vorst en wat sneeuw. Eind oktober had ik al een bosuilenkast opgehangen in een van de oude Beuken van de oprijlaan. Van de Bosuil is bekend dat deze soort al in januari aan nesten begint te denken. Wellicht dat de kast al dit jaar gebruikt gaat worden.

Het vervolg

Ook in 2019 zullen we Berkenrode tellen met de BMP-methode én de 35 nestkasten controleren die we hebben opgehangen. Het betreffen 7 Koolmees- en 7 Pimpelmeeskasten; 6 Winterkoningen, 3 exemplaren voor Mus, Grauwe Vliegvanger, Boerenzwaluw en Boomkruiper, 2 Spreeuwenkasten en 1 Bosuilenkast.

Natuurlijk doen we ook hierover verslag in de Fitis. Rest mij hier Eric van Bakel en Fred Hopman te bedanken voor hun bereidwilligheid om een keer met mij mee te lopen op een inventarisatie en mij te wijzen op de moeilijkheden rond het inventariseren van kleine zangers. Daarnaast voorzagen ze dit artikel in de conceptfase van commentaar.

■ *Tom van den Boomen*